

intellectual and cultural potential of all participants in the educational process; effective functioning of the institution of education.

Key words: social education, volunteer, volunteer activity, student youth.

УДК37.013.42

Житинська М.О.

СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

В статті на основі теоретичного аналізу розглянуто сутність соціально-педагогічної підтримки осіб похилого віку. Охарактеризовано основні види соціальних послуг, визначено функції соціально-педагогічної підтримки людини похилого віку в середовищі Територіального центру соціального обслуговування. Зазначається, що реформування діяльності та розширення спектру надання соціальних послуг Територіальними центрами соціального обслуговування сьогодні потребує акценту на оцінці потреб клієнта. Здійснено спробу аналізу індивідуальних потреб людини похилого віку в сучасних умовах соціально-економічних змін в Україні.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, люди похилого віку, потреби людини похилого віку, оцінка потреб клієнта.

Актуальність соціально-педагогічної підтримки визначається сталим зростання частки людей похилого віку в структурі населення країни, що потребує формування нових уявлень про роль та місце людини похилого віку в системі соціального розвитку. Виклики сучасності вимагають пошуку нових технологій та засобів підвищення якості життєдіяльності людини в період старості. Зміна соціального статусу людини, пов'язана з виходом на пенсію, негативно позначається на її моральному та матеріальному становищі, впливає на психічний стан, знижує опірність організму до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища, призводить в цілому до незадоволеності життям.

Людям похилого віку потрібні нові знання, компетентності по адаптації до сучасних умов життєдіяльності, збереженню здоров'я, досягненню довголіття, навички для щоденної діяльності, збереженню зв'язків між поколіннями. Виходячи з цього, має бути сформоване нове обличчя старості – компетентне, діяльнісне, активне, наповнене життєвою силою та змістом.

Сьогодні особливо важливе, на нашу думку, є усвідомлення того, що навіть в умовах суспільної кризи людина похилого віку є суб'єктом своїх відносин з світом і може знайти нові шляхи включення в життя суспільства.

Метою статті є теоретичний аналіз організації соціально-педагогічної підтримки осіб похилого віку в середовищі Територіального центру соціального

обслуговування (надання соціальних послуг) на основі вивчення індивідуальних потреб клієнтів даної геронтологічної групи.

Звертаючи увагу на розуміння поняття «соціально-педагогічна підтримка» помічаємо, що воно змінюється з розвитком соціальної педагогіки та соціальної роботи. Саме в дослідженнях з проблем соціальної роботи наголошується, що підтримка носить адресний характер (М. Галагузова [1]), вона спрямована на вирішення індивідуальних проблем конкретної дитини, сім'ї чи особи, яка потребує допомоги (А. Мудрик [6], В. Нікітіна [7]).

В свою чергу, ми визначаємо соціально-педагогічну підтримку людей похилого віку як особливий спеціально організований вид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на виявлення та вирішення проблем даної категорії з метою збереження та зміцнення соціального і фізичного здоров'я людини похилого віку, активізації діяльності соціального спрямування, сприяння в реалізації її життєвих планів, у саморозвитку, самопізнанні, самовдосконаленні, збереженні життєвої активності та підвищенні якості життєдіяльності.

Аналізуючи визначення «соціально-педагогічна підтримка», ми дійшли висновку про наявність двох аспектів в її складі: соціального аспекту, спрямованого на надання допомоги людині в складних життєвих обставинах, та педагогічного, що орієнтується на превентивну допомогу в саморозвитку індивідуальності.

В Україні з метою підтримки людей похилого віку в суспільстві діє система соціального обслуговування, що реалізується переважно в умовах Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) – спеціалізованої державної установи по наданню соціальних послуг людям похилого віку.

Відповідно до покладених на нього завдань, Територіальний центр соціального обслуговування забезпечує реалізацію цілого спектру соціальних послуг, а саме: догляд вдома; денний та стаціонарний догляд; соціальна адаптація; консультивання; представництво інтересів; посередництво; соціальна профілактика; соціально-економічні послуги та інші. Окрім того, на рівні громади впроваджуються інноваційні моделі надання соціальних послуг, зокрема: надання соціальних послуг особам з психічними захворюваннями за місцем проживання; сприяння розвитку системи транспортних засобів особам похилого віку (транспортні послуги); створення Університетів третього віку для отримання нових знань особам похилого віку; розвиток послуг з медико-соціальної опіки, хоспісної та паліативної допомоги. [8].

Соціально–педагогічна підтримка життєдіяльності людини похилого віку в умовах Територіального центру соціального обслуговування покликана виконувати такі функції: адаптаційна, розвиваюча, інтегративна, корекційна, змістоутворююча. Коротко спробуємо охарактеризувати кожен з них. Так, *адаптаційна* функція направлена на пристосування людини похилого віку до змісту, характеру та умов навчальної діяльності через створення спеціального сприятливого середовища і активізацію компенсаційних можливостей; оптимальне поєднання режиму занять та відпочинку з урахуванням психофізіологічних можливостей. *Розвиваюча* функція допомагає у створенні

сприятливих умов для якісних та кількісних змін особистості похилого віку, зміні та вдосконаленні особистісних якостей, створення умов для розвитку потенційних можливостей; активного залучення в різні види діяльність. *Інтегративна* функція допомагає об'єднати можливості та потенціал середовища (Територіального центру соціального обслуговування) з метою підвищення якості життєдіяльності людини у старості.

Корекційна функція дає можливість створити сприятливі умови для відновлення почуття власної гідності, підвищення самооцінки, віри у себе та свої сили через подолання психологічних бар'єрів та комплексів людини похилого віку. *Змістоутворююча* сприяє наповненню життя людини похилого віку новим позитивним змістом пов'язаним з побудовою нових цілей та активністю щодо їх реалізації.

Посилаючись на визначення спрямованості технології педагогічної підтримки Н. Голованової, Т. Коленіченко визначає різні спекти соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку в закладах соціального обслуговування, а саме:

- підтримка здоров'я і фізичних сил людини похилого віку (організація здоров'я - збережуючого режиму життя людей похилого віку, підтримка їх прагнення позбутися шкідливих звичок, що руйнують їхнє здоров'я);
- підтримка інтелектуального розвитку людини похилого віку;
- підтримка літньої людини у налагодженні ефективної комунікації, підтримка прояву індивідуальних здібностей, життєвої активної позиції людини похилого віку в дозвіллевій діяльності [4].

У контексті сучасних проблем (соціально-економічна нестабільність, низький рівень життя населення України, високий показник захворюваності, недосконалість системи соціального захисту та інші) постала необхідність оновлення змісту роботи з людьми похилого віку, розробки основних напрямків модернізації даної діяльності, забезпечення якості соціального обслуговування, реформування та розширення спектру надання соціальних послуг Територіальними центрами соціального обслуговування.

Однією з основних умов розробки і впровадження ефективних технологій роботи з клієнтами Територіальних центрів соціального обслуговування є врахування психолого-педагогічних аспектів роботи і опора на індивідуальні соціально-психологічні характеристики самих отримувачів послуг, оцінка індивідуальних потреб сучасної людини похилого віку. Ми солідарні з поглядами Т. Коленіченко, яка стверджує, що оцінка потреб людини поважного віку є однією із важливих умов якості надання соціальних послуг клієнтам і є досить важливим аспектом у вирішенні проблеми підтримки людини поважного віку в умовах трансформації України [4].

Таким чином, оцінка потреб людини похилого віку стає тим фундаментом, на якому має будуватись вся система соціального обслуговування даної демографічної групи населення. Слід звернути увагу і на те, що лише комплексний підхід до оцінки потреб клієнта, який дозволяє врахувати всі аспекти життєдіяльності людини похилого віку та залучити різнопрофільних спеціалістів до самого процесу оцінки, здатен забезпечити в подальшому якість

надання соціальних послуг Територіальним центром соціального обслуговування, їх оптимальний перелік та обсяг конкретно до кожного клієнта.

Звертаючись до Мадридського міжнародного плану дій з проблем старіння знаходимо пріоритетні напрями, що можуть стати основою для оцінки потреб людини похилого віку, а саме:

- забезпечення охорони здоров'я та добробуту;
- створення сприятливих умов для індивідуального розвитку людини впродовж усього життя;
- активна участь людини похилого віку в розвитку суспільства [5].

Акцентуючи увагу на основних потребах людини у старості ми проаналізували наукові доробки вчених, та встановили, що потреби людей похилого віку в спілкуванні вивчалися М. Єрмолаєвою, Г.Крайгом, О. Хухлаєвою. Потреби в дружбі, любові, емоційній близькості розглядали В. Альперович, Р. Грановська; потреби в самоповазі, самовираженні вивчала І. Малкіна-Пих. Творчі потреби та необхідність творчої діяльності виступали предметом дослідження в роботах Е. Холостової. Потреби людей похилого віку в освіті вивчали О. Агапова, Архипова, Т. Кононігінатоцо.

В своїх роботах Л. Анциферова, О. Краснова, К. Рощак відмічають, що перелік потреб людини похилого віку залишається таким як і в попередні періоди життя, проте змінюється сама їх структура та ієрархія. На думку науковців центральними стають потреби в творчості, самореалізації, почуття спільності, активізації життя людини похилого віку.

Нашу увагу привернули наукові доробки Н. Єрмак [2]. Автор поділяє потреби людини похилого віку на дві складові: об'єктивну - матеріальні потреби та суб'єктивну – духовні. Матеріальні потреби людини похилого віку включають три блоки: фізіологічні потреби (потреба в їжі, диханні, фізичною активності, здоров'ї); потреби в комфортному середовищі (задоволення житлово-побутових та екологічних потреб) та матеріально-соціальні потреби (потреба в праці, задоволення економічних потреб). Духовні потреби людини похилого віку представлені науковцем двома складовими: міжособистісна комунікація (це потреба у приналежності до соціальної групи, у спілкуванні, дружбі, любові, успішності, потреба поваги та визнання) та самоактуалізація (потреба самореалізації, пізнанні, розвитку, освіті, творчості).

Визначаючи потреби людей поважного віку, Т. Коленіченко акцентує увагу на таких з них:

- потреба у освіті (отримання нових знань);
- потреба у відвідуванні груп, які спрямовані на підтримку фізичного стану людини похилого віку;
- потреба у збільшенні спілкування між однолітками та родичами (потреба у спілкуванні, отримання та обміні досвідом з людьми похилого віку, які мають спільні інтереси);
- потреба у передачі свого досвіду та знань молодому поколінню;
- потреба у отриманні інформації про права людини похилого віку;
- потреба у самореалізації через заняття творчою діяльністю;

- потреба у відвідуванні культурних центрів (музеїв, концертних програм, бібліотек);
- потреба у тому, щоб впливати на події, які відбуваються у суспільстві через участь в суспільних та політичних організаціях;
- потреба у отриманні якісних медичних послуг [4].

Таким чином, виходячи з аналізу потреб людини у старості, Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) має здійснювати підтримку різних аспектів життєдіяльності людини похилого віку (соціально-педагогічного, психологічного, фізіологічного, статусного, матеріального тощо). Виходячи з цього, слід говорити про різні напрями діяльності закладів соціального обслуговування, різні види підтримки. Так, ми можемо говорити про емоційну підтримку направлена на прояв симпатії, розуміння співпереживання в групі. Створення емоційно комфортного середовища для розкриття людини похилого віку своїх можливостей для самореалізації. Інформаційна підтримка полягає у підвищенні комунікативної культури людей похилого віку, інформуванні громадськості про специфічні освітні потреби даної категорії населення та факторів їх задоволення; формування сучасного та доступного інформаційного середовища для людей похилого віку. Інструментальна підтримка розглядається як комплекс заходів, що використовуються для допомоги у вирішенні проблеми. Це забезпечення людей похилого віку спеціальними технологіями навчання; розробка освітніх програм, навчально-методичних рекомендацій з метою забезпечення принципу доступності до якісної освіти. Інструментальна підтримка полягає у оптимізації викладання навчального матеріалу в максимально прийнятній для людей похилого віку формі, впровадження сучасних педагогічних технологій навчання, підбір спеціального дидактичного матеріалу. Цей вид підтримки в більшій мірі залежить від підготовки фахівців, їхньої педагогічної майстерності. Статусна підтримка полягає у відновленні соціального статусу людини похилого віку за рахунок включення її в нові види діяльності.

Сьогодні в Україні застосовується новий підхід до організації соціальних послуг людям похилого віку, що ґрунтується на дотриманні державних стандартів, обов'язковою умовою яких є система моніторингу та контролю надання соціальних послуг, що ґрунтується на принципах адресності та індивідуального підходу, доступності та відкритості, добровільності вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг, гуманності, комплексності, максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги, законності, соціальної справедливості, забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги, дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил [3].

Державні стандарти надання соціальних послуг покликані встановити мінімальний, гарантований державою рівень надання соціальних послуг, що є доступним для всіх без винятку отримувачів послуг. Окрім того, державні стандарти забезпечують створення ринку соціальних послуг, де діє механізм конкуренції, що стимулює суб'єктів надання соціальних послуг до підвищення

рівня їх якості. Створення конкурентного середовища та активізація ринку соціальних послуг сприятиме розробці інноваційних моделей соціального обслуговування, а значить підвищить рівень задоволення потреб населення.

Отже, слід сказати, що сьогодні відбувається реформування в цілому системи соціальної роботи та перехід до ринку соціальних послуг у громаді. Зміни, що проходять в країні (соціальні, культурні, економічні) суттєво змінюють місце і роль Територіальних центрів в суспільстві, ставлять перед останніми нові завдання, викликають необхідність інноваційної діяльності, пошуку сучасних форм і методів обслуговування різних груп користувачів, нових шляхів і засобів функціонування, організації нових взаємовідносин з оточуючим середовищем. Ми впевнені, що ці зміни сприятимуть створенню цілісної системи надання соціальних послуг; розширять спектр, сприятимуть підвищенню якості та адресності надання соціальних послуг.

Орієнтація діяльності Територіальних центрів на потреби клієнтів, індивідуалізація обслуговування користувачів, приділення особливої уваги забезпеченню інформаційних, освітніх, культурних, соціальних, побутових запитів клієнтів, створює образ територіального центру як центру громадського життя і культурного спілкування.

Використана література:

1. Галагузова М.А. Категориально-понятийные проблемы социальной педагогики // Понятийный аппарат педагогики и образования: Сб. Науч.тр.; (отв.ред.М.А. Галагузова).- Екатеринбург: Из-тво «СВ-6», 1998. – Вып.3. – С.168-184.
2. Ермак Н.А. Педагогическая поддержка качества жизни пожилых людей Текст./ Н.А. Ермак. - Ростов н /Д.: ИПО ПИ ЮФУ, 2008. - 232 с.
3. Закон України «Про соціальні послуги» (№ 966-IV від 19.06.2003) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
4. Коленіченко, Т. І. Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку в закладах соціального обслуговування / Т. І. Коленіченко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №.11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вып. 19. - С. 147-154.
5. Мадридский международный план действий по проблемам старения [Электронный ресурс] / ООН, Департамент по экономике и социальным вопросам; Отдел социальной политики и развития. – Режим доступа :http://www.socpolitika.ru/rus/social_policy_monitoring/documents/document5491.shtml.
6. Мудрик А.В. Социальная педагогика: учеб.для студ.пед.вузов/ Под ред. В.А.Сластенина. - 3-е изд.,испр. и доп. - М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 200 с.
7. Никитина В.А. Начала социальной педагогики. - М.: Флинта, 1999. – 72 с.
8. Типове положення (взірцеве) про Територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацевдатних громадян : затв. наказом М-ва соц. захисту населення України № 44 від 1 квіт. 1997 р. із змінами

від 11 квіт. 2007 р. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2004. – № 10. – С. 373-382.

ЖИТИНСКАЯ МАРИЯ АЛЕКСАНДРОВНА. Организация социально-педагогической поддержки пожилых людей в бресе Территориального центра социального обслуживания.

В статье на основе теоретического анализа рассмотрены сущность социально-педагогической поддержки пожилых людей. Охарактеризованы основные виды социальных услуг, определены функции социально-педагогической поддержки пожилого человека в среде Территориального центра социального обслуживания. Отмечается, что реформирование деятельности и расширения спектра предоставления социальных услуг Территориальными центрами социального обслуживания сегодня нуждается акцента на оценке потребностей клиента. Предпринята попытка анализа индивидуальных потребностей пожилого человека в современных условиях социально-экономических изменений в Украине.

Ключевые слова: социально-педагогическая поддержка, старики, потребности пожилого человека, оценка потребностей клиента

ZHYTYNSKA MARIA. Organization of social-pedagogical support for personalaging in the environment of the Territorial center of social servise.

In the article on the basis of theoretical analysis the essence of social and pedagogical support of elderly people is considered. The main types of social services are characterized, the functions of social-pedagogical support of the elderly are defined in the context of the Territorial Center of Social Services. It is noted that the reform of the activity and expansion of the range of provision of social services by the territorial centers of social services today require the emphasis on assessing the needs of the client. An attempt was made to analyze the individual needs of the elderly in the current conditions of socio-economic changes in Ukraine.

Key words: social and pedagogical support, elderly people, needs of the elderly, assessment of the needs of the client.

УДК 37.013.42

Ковальчук О.В.

МОЖЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ» У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті здійснено аналіз можливостей навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» щодо формування професійної компетенції. В процесі дослідження висвітлено стан наукових розробок в галузі підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу. Надано